

Bijlage 2

Beheerpakketten Limburg – Beheervoorschriften behorende bij het beheerpakket

Inhoudsopgave

A01 – Grasland met rustperiode	3
A05 – Kruidenrijk grasland	4
A07 – Ruige mest.....	6
L09 – Poel en klein historisch water	7
A13a – Botanisch weiland en A13c – Botanisch waardevolle weiderand	9
A13b – Botanisch hooiland, A13d – Botanisch waardevolle hooilandrand en A13h – Botanisch waardevolle hooilandrand extra divers.....	11
A15 – Wintervoedselakker	13
A16 – Vogelakker.....	15
A16b.39.02 – Vogelakker (kraanvogel)	18
A17 – Bouwland hamster	20
A18a – Kruidenrijke akker: graan	23
A18a.39.01 – Kruidenrijke akker: onderzaai in granen	25
A18a.39.03 – Kruidenrijke akker: Flora akker/ pleegakker	27
A19 – Kruidenrijke akkerrand	29
L20 – Hakhoutbeheer	31
L21 – Beheer van bomenrijen	33
L22 – Knip- en scheerheg	35
L23a – Struweelhaag: Jaarlijks beheer met groot onderhoud in de contractperiode (cyclus 5-7 jaar)	37
L24 – Struweelrand - zoomvegetatie	39
L25 – Beheer van bomen op landbouwgrond	41
L26 – Half- en hoogstamboomgaard	42
L27 – Hakhoutbosje	44
L29b – Bosje: jaarlijks beheer	46
R31a – Insectenrijk graslandbeheer: Basis	47
A39 – Bodemverbetering op grasland en bouwland.....	48
A42b – Legselbeheer op bouwland en uitgesteld zaaien: Rustperiode op bouwland van 15 maart tot 15 mei.....	50
A43a – Bloemenblok	51

A44a – Keverbank.....	53
Bijlage 1 – GVE tabel.....	54

A01 – Grasland met rustperiode

Beheerpakketvarianten

De rustperiode betreft de periode:

- e) 1 april tot 1 juli
- f) 1 april tot 8 juli
- g) 1 april 15 juli
- i) 1 april tot 1 augustus
- k) 1 april tot 15 augustus
- n) 1 april tot 1 september

Beschrijving

Het in acht nemen van een rustperiode op grasland biedt rust aan broedende weidevogels. Ook biedt het opgroeiegelegenheid aan kuikens. De kans op verstoring van de legsels wordt met dit pakket geminimaliseerd. Een rustperiode is vooral voor weidevogels van belang, maar het beheer biedt ook schuil- en foerageergelegenheid voor insecten, kleine zoogdieren, vogels en amfibieën.

Het beheer

- Er geldt een rustperiode van 1 april tot datum x (zie specifieke data bij pakketvarianten e t/m n).
- In de rustperiode mag er geen enkele activiteit plaatsvinden op het perceel. Zelfs het betreden van het perceel is in deze periode verboden.
- Het gebruik van chemische onkruidbestrijding is verboden. Alleen in overleg met de veldmedewerker is pleksgewijze bestrijding mogelijk op maximaal 10% van het perceel. Bij voorkeur uit te voeren met de rugspuit.
- Het gewas wordt buiten de rustperiode minimaal 1 keer per jaar gemaaid waarbij het maaisel wordt afgevoerd.
- Het te voet betreden van de percelen wordt zo veel mogelijk beperkt, dit om verstoring te voorkomen.
- Bemesten na de rustperiode, om een te hoog en dicht gewas te voorkomen.
- Van binnen naar buiten maaien.

Hoe kunt u de kwaliteit verhogen?

- Bij iedere maaibeurt minimaal 10% en maximaal 20% van het gewas laten staan, zodat kruiden in bloei kunnen komen en zaad kunnen vormen. Sinusbeheer (stroken laten staan) levert het beste resultaat op.
- Gebruik van ruige stalmest in plaats van kunstmest en/of drijfmest.

Signalen van goede +/- slechte - kwaliteit

- + weidevogels broeden of foerageren in het perceel
- + gewas is doorwaadbaar voor kuikens
- + er bevinden zich veel insecten in het perceel
- Te dicht gewas, kuikens kunnen zich onvoldoende door het gewas bewegen
- Ontbreken van insecten

Tijdslijn

1 april – datum x = de rustperiode

Bij voorkeur na datum x bemesten

A05 – Kruidenrijk grasland

Beheerpakketvarianten

- a) Rustperiode van 1 april tot 15 juni, 4 indicatorsoorten
- b) Rustperiode van 1 april tot 22 juni, 4 indicatorsoorten
- c) Rustperiode van 1 april tot 1 juli, 4 indicatorsoorten
- d) Rustperiode van 1 april tot 8 juli, 4 indicatorsoorten
- e) Rustperiode van 1 april tot 15 juli, 4 indicatorsoorten
- f) Rustperiode van 1 april tot 22 juli, 4 indicatorsoorten
- g) Rustperiode van 1 april tot 1 augustus, 4 indicatorsoorten
- h) Kruidenrijke graslandrand, 4 indicatorsoorten
- i) Kruidenrijke graslandrand, 8 indicatorsoorten

Beschrijving

Kruidenrijk grasland is cruciaal voor diverse doelsoorten. Bloeiende kruiden trekken insecten aan, wat de voedselbeschikbaarheid voor vogels verhoogt. In kleinschalige landschappen zijn deze insecten een belangrijke voedselbron voor vogels die in struiken of bomen broeden. Opgaande elementen langs en in het perceel zijn essentieel voor deze doelsoorten.

Vlinders profiteren van de nectar en ook kleine zoogdieren profiteren van het ruime insectenaanbod. In combinatie met poelen zijn kruidenrijke graslanden belangrijk voor libellen en amfibieën. Door de late maaidatum dienen deze graslanden als toevluchtsoord voor dieren wanneer omliggend grasland of akkers worden gemaaid of bewerkt.

Beheer

- Er geldt een rustperiode van 1 april tot datum x (zie specifieke data bij pakketvarianten a t/m g).
- In de rustperiode mogen er geen activiteiten plaatsvinden op het perceel. Zelfs het betreden van het perceel is in deze periode verboden.
- Het gebruik van chemische onkruidbestrijding is verboden. Alleen in overleg met de veldmedewerker is pleksgewijze bestrijding mogelijk op maximaal 10% van het perceel. Bij voorkeur uit te voeren met de rugspuit.
- Het gewas wordt buiten de rustperiode minimaal 1 keer per jaar gemaaid waarbij het maaisel wordt afgevoerd.
- Nabeweiding is toegestaan, als dit een positief ecologisch voordeel oplevert.
- Minimaal 4 of 8 (zie beschreven onder pakketvarianten) verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) zijn in transect aanwezig in de periode 1 april tot 1 oktober (groeiseizoen).
- Pakket a t/m g: uitsluitend bemesting met lage hoeveelheden vaste mest (maximaal 7 ton per hectare) toegestaan buiten de rustperiode. Bij voorkeur bemesten na de rustperiode, om een zwaar gewas te voorkomen.
- Pakket h en i: Bemesting is in het geheel niet toegestaan. Beweiding in overleg met de veldmedewerker.
- Het te voet betreden van de percelen wordt zo veel mogelijk beperkt, dit om verstoring te voorkomen.
- Bemesten na de rustperiode, om een te hoog en dicht gewas te voorkomen.
- Van binnen naar buiten maaien.

Hoe kunt u de kwaliteit verhogen?

- Bij iedere maaibeurt minimaal 10% en maximaal 20% niet maaien, zodat kruiden in bloei kunnen komen en zaad kunnen vormen. Sinusbeheer (stroken laten staan) levert het beste resultaat op.
- In kleinschalig landschap is, in overleg met de veldmedewerker, opslag van ruigten en struiken (meidoorn, braam, wilde roos, etc.) mogelijk.
- Het streven is dat kruidenrijk grasland via natuurlijke processen kruidenrijk is. Bij gebrek aan soorten in de zaadbank of in de omgeving kan worden ingezaaid met een autochtoon, streekeigen mengsel. Ook kan er soortenrijk hooi van een nabijgelegen locatie worden opgebracht. Dit is alleen een optie als de productiviteit gematigd is (5-7 ton droge stof/ha).

Signalen van goede +/- slechte - kwaliteit

- + Toename van kruiden in aantallen en soorten. Eerst in geconcentreerde groepen, later verspreid over het perceel
- + Er bevinden zich veel insecten in het perceel
- + Er ontstaat een meer open structuur in het grasland
- Afname van karakteristieke soorten zoals; paardenbloem, scherpe boterbloem, pinksterbloem, margriet, knoopkruid en/of leeuwentand
- Sterke verruiging met braam, grote brandnetel en ridderzuring
- Sterke vervilting van het grasland door niet maaien of maaisel niet (goed) afvoeren

Tijdlijn

Januari t/m maart: beweiden mogelijk in overleg met de veldmedewerker.

April t/m augustus (afhankelijk van pakketvariant): rustperiode.

Juni t/m oktober: minimaal 1 keer maaien en afvoeren, vervolgens maaien of nabeweiden.

November t/m december: beweiden mogelijk.

A07 – Ruige mest

Beschrijving

Bemesting met ruige mest stimuleert het bodemleven, versterkt de bodemstructuur en de bodemorganische stof. Regenwormen en ander bodemleven is een belangrijke voedselbron is voor boerenlandvogels en zijn ook belangrijk voor de bodemstructuur. Regenwormen breken mest en strooisel af in bodemorganische stof en nutriënten. De grasgroei vertraagd enigszins ten opzichte van het gebruik van drijfmest of kunstmest, waardoor de percelen langer de open structuur houden die ze voor weidevogels geschikt maakt. Ook verwerken sommige weidevogels, met name kieviten, het stro uit de ruige mest in hun nest. De vaste fractie van drijfmest pakt gunstig uit voor weidevogels en daarom past deze vorm ook in dit pakket.

Het beheer

- Bemesting met vaste mest¹, dat wil zeggen: ruige stalmest of vaste fractie van drijfmest is verplicht; melding achteraf binnen 10 dagen met vermelding van type vaste mest.
- Op de beheereenheid wordt in een kalenderjaar ten minste 5 maximaal 10 ton ruige stalmest per hectare uitgereden.
- De ruige stalmest wordt in één keer opgebracht. tussen 1 februari en de begindatum van de rustperiode van het betreffende agrarische beheerpakket, óf vanaf de dag volgend op de einddatum van de rustperiode van het betreffende agrarische beheerpakket tot 1 september opgebracht, waarbij per beheerjaar slecht één melding gedaan mag worden.
- Als er sprake is van een rustperiode wordt de mest vanaf de dag volgend op de einddatum van de rustperiode van het betreffende agrarische beheerpakket tot de toegestane einddatum volgens de mestwetgeving uitgereden.
- Bij voorkeur wordt er niet vóór de rustperiode uitgereden, omdat dat leidt tot een te zwaar gewas dat slechte voederkwaliteit heeft. Daarnaast bestaat het risico dat het gewas doorschiet, platslaat of vervilt.
- Overleg met de veldmedewerker over het beste moment om de mest uit te rijden. Als er ruige mest is uitgereden, dan moet er niet in dezelfde periode ook drijfmest uitgereden worden.

Melding

Van het uitrijden van de ruige stalmest wordt binnen 10 kalenderdagen na dat uitrijden melding gedaan in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar 2026 met vermelding van type vaste mest.

¹ Vaste mest: dierlijke meststoffen die niet verpompbaar zijn; besluit meststoffen 1Ai; Bijlage i uit Uitvoeringsregeling Meststoffenwet (Tabel I) rund (10,13), paard (25), schaap (56), dan wel met bodemverbeteraars gericht op bodembioologie uit [lijst a](#).

L09 – Poel en klein historisch water

Beheerpakketvarianten

- a) Kleine poel (kleiner dan 175m²) met jaarlijks beheer en groot onderhoud
- b) Grote poel (groter dan 175 m²) met jaarlijks beheer en groot onderhoud

Beschrijving

Poelen en de aangrenzende landbiotoop zijn van groot belang als leefgebied voor onder andere amfibieën zoals geelbuikvuurpad, vroedmeesterpad, poelkikker, boomkikker, knoflookpad en kamsalamander. Daarnaast vervullen ze een belangrijke functie voor vele andere soorten: leefgebied voor insecten (en zo ook voer voor vogels), drinkwater voor vele soorten, maar bijvoorbeeld ook modder langs de kanten die vogels, zoals zwaluwen, voor nestbouw gebruiken.

Gefaseerd beheer van de poel zelf en openheid rondom (een deel van) de poel is van belang om een goede voorplantingsbiotoop voor amfibieën te behouden. Door vegetatie periodiek en gefaseerd te maaien vinden insecten in de niet-gemaaide delen een overwinteringsplek. Maaisel uit de poel moet binnen een week na schonen worden afgevoerd. Als het langer blijft liggen (wel uit de oever halen), kruipen er allerlei dieren in (onder andere insecten, eventueel ringslangen, muizen, e.a.) en verruigt de oever. Zijn deze soorten toch in het maaiafval gekropen dan is het gewenst om het op een vaste hoop te laten liggen, bijvoorbeeld als ringslangenhoop.

Poelen en ook klein historisch water in dit beheerpakket bestaan uit geïsoleerd water, om te voorkomen dat er vissen in komen. Afwezigheid van vissen is wenselijk omdat vissen amfibieënlarven en -eitjes eten waardoor succesvolle voortplanting van de amfibieën sterk negatief beïnvloed kan worden.

Het beheer

- Minimaal 5% tot maximaal 100% van de beheereenheid wordt jaarlijks geschoond en/of gemaaid (zie beschreven bij "Onderstaand beheer ...").
- Snoei- en of maaiafval is verwijderd.
- **Uitgevoerd beheer achteraf binnen 10 kalenderdagen melden in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar 2026.**

Aanvullende voorwaarden

- Wanneer een poel wordt geschoond, dan gebeurt dat in de periode 1 september tot 15 oktober. In deze periode zijn er vrijwel geen amfibieën aanwezig in het water. Het advies van de veldmedewerker is hierin leidend.
- Minimaal de helft van de natte oppervlakte van de poel bestaat in de periode 15 maart tot 15 juni uit open water. Voor behoud van voldoende open water wordt het element periodiek opgeschoond.
- Een incidentele droogval is toegestaan in de periode 15 juni tot 15 november.
- Vertrapping van de oevers bij het gebruik van het element als veedrinkpoel wordt voorkomen. Bij het gebruik als veedrinkpoel is minimaal de helft van de oeverlengte uitgerasterd. Afhankelijk van de doelsoort kan in overleg met de veldmedewerker hiervan worden afgeweken.
- Er mogen geen gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen in het element gebruikt worden.
- Er mogen geen vissen of andere dieren (zoals eenden en ganzen) worden uitgezet of gekweekt. Bij aanwezigheid van vis, is het toegestaan om de poel tijdelijk droog te zetten in de periode 1 september tot 15 oktober.
- Er mogen geen planten worden uitgezet in het element.

- Sloopmaaisel of bagger mag niet verwerkt worden in het element. Het maaisel uit de poel moet worden afgevoerd binnen een week na het schonen. Snoeiafval en maaisel uit de oever wordt ook afgevoerd. Bij een ruime oever kan snoeiafval op rillen worden gelegd.

Onderstaand beheer kan verschillen afhankelijk van de beoogde doelsoort. Neemt u contact op met uw veldmedewerker hoe de ideale poel er in uw gebied uitziet:

- Maximaal 50% van het wateroppervlak mag beschaduwd zijn door bomen en struiken.
- Maximaal 25% van het oppervlaktewater mag beschaduwd zijn door bomen en struiken bij poelen voor doelsoorten Knoflookpad.
- Poelen voor doelsoort Boomkikker en Geelbuikvuurpad mogen niet beschaduwd zijn.
- Voortplantingswateren van de Geelbuikvuurpad wijken vaak sterk af van de gemiddelde poel. Dit zijn vaak tijdelijke, kleinere wateren in een pioniersstadium. Deze voortplantingswateren moeten vanaf mei tot en met september water bevatten. Het pioniersstadium moet behouden blijven. Werkzaamheden ten behoeve van in standhouden van pioniersstadium ten behoeve van Geelbuikvuurpad moeten tussen 1 maart en 15 april uitgevoerd worden.
- Aangelegde stapelwanden, stapelmuren en steenhopen bij poelen als landbiotoop voor o.a. Vroedmeesterpad moeten vrijgehouden worden van struik- en boomopslag en overgroeïende grassen en kruiden. Bij beweiding moet voorkomen worden dat de stapelwanden, stapelmuren en steenhopen vertrapt/beschadigd worden. Indien nodig herstellen.
- Larven van Vroedmeesterpad overwinteren regelmatig in het voortplantingswater. Bij het opschonen van poelen waar Vroedmeesterpadden voorkomen, moet hiermee rekening worden gehouden en indien nodig met begeleiding maatwerk geleverd worden. Uw veldmedewerker kan u hierbij ondersteunen.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (poel) op de website van Natuurrijk Limburg!

A13a – Botanisch weiland en A13c – Botanisch waardevolle weiderand

Beschrijving

Een botanisch weiland of botanisch weiderand levert een belangrijke bijdrage aan de leefomgeving van vogels, insecten, reptielen, amfibieën en kleine zoogdieren. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. Het extensieve begrazingsbeheer wordt meestal met paarden of runderen uitgevoerd. Er groeien soorten zoals Paardenbloem, Scherpe boterbloem, Kruipende boterbloem, Witte klaver en Pinksterbloem, Biggokruid, Madeliefje en verschillende soorten gras. Op de wat vochtiger graslanden kunnen kamgrasweiden ontstaan. Een botanisch weiland kan een belangrijke bijdrage leveren aan de biodiversiteit. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren; de nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel zijn voor diverse boerenlandvogels. De wat open, ijle structuur van de vegetatie kan schuilgelegenheid bieden. De aanwezigheid van landschapselementen langs en in het perceel is zeer belangrijk voor de doelsoorten van een kleinschalig landschap.

Het beheer

- Het gewas wordt jaarlijks minimaal 1 keer gemaaid waarbij het mengsel wordt afgevoerd.
- Bij iedere maaibeurt minimaal 10% en maximaal 20% niet maaien, zodat kruiden in bloei kunnen komen en zaad kunnen zetten. Sinusbeheer (stroken laten staan) levert het beste resultaat op.
- Bemesting en opbrengen van bagger is niet toegestaan.
- Het grasland mag niet worden gescheurd en/of gefreesd.
- Het gebruik van chemische onkruidbestrijding is verboden. Alleen in overleg met de veldmedewerker is pleksgewijze bestrijding mogelijk op maximaal 10% van het perceel. Bij voorkeur uit te voeren met de rugspuit.
- A13a: Beweiding is gedurende de periode van 1 maart t/m 31 augustus met maximaal 2 GVE per hectare (zie Bijlage 1) toegestaan. Buiten deze periode is beweiding met meer GVE per hectare toegestaan mits de ecologische doelen niet geschaad worden.
- Bij alle maaibeurten dient het maaisel afgevoerd te worden. Klepelen is niet toegestaan, omdat dit de kruidenrijkdom onderdrukt.
- Bijvoeren is niet toegestaan.
- Er zijn minimaal 4 indicatorsoorten uit [lijst b](#) aanwezig in het perceel, in de periode van 1 april t/m 1 oktober.

Aanvullende voorwaarden

- In kleinschalig landschap is, in overleg met de veldmedewerker, opslag van ruigten en struiken (meidoorn, braam, wilde roos, etc.) mogelijk met een maximale bedekking van 10% van de totale oppervlakte.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

Hoe kunt u de kwaliteit verhogen?

- Om kruidenrijkdom in een grasland te bevorderen is op het juiste moment maaien essentieel. Dit betreft maatwerk, overleg met uw veldmedewerker op welke momenten dit het beste kan.
- Laat het perceel niet kaalvreten.

- Voorkom vertrapping van de zode.
- Laat ruige stroken/ struiken/ struwelen in de randen staan.
- Als het perceel nog erg voedselrijk is, maar dan meerdere keren per jaar.

Signalen van een goede +/- slechte - kwaliteit

- + Toename van kruiden in aantallen en soorten.
- + Er zijn wat oneffenheden in de vorm van graspollen, molshopen en mierennesten aanwezig.
- + Tijdens zonnige dagen zijn er veel insecten zoals bijen, hommels, vlinders en sprinkhanen aanwezig in het perceel.
- Het perceel bestaat hoofdzakelijk uit een beperkt aantal grassen en kruiden, waarbij 1 grassoort domineert.
- Het perceel is kapotgelopen door het vee.
- Het perceel wordt in het groeiseizoen kaalgevreten.

Tijdslijn

1 maart t/m 30 september: beweiden met maximaal 2 GVE/ha (zie Bijlage 1).

1 oktober tot 1 maart: geen beperking in veedichtheid, let wel op doelstelling!

Maaien en afvoeren is het gehele jaar toegestaan, als dit de doelstelling bevordert.

A13b – Botanisch hooiland, A13d – Botanisch waardevolle hooilandrand en A13h – Botanisch waardevolle hooilandrand extra divers

Beschrijving

Botanische graslanden vormen een belangrijk leefgebied voor vogels, insecten, amfibieën en (kleine) zoogdieren. Het gaat vaak om typisch ‘ouderwets’ grasland met verspreid door het perceel voorkomende kruiden. Karakteristiek voorkomende soorten zijn paardenbloem, scherpe boterbloem en pinksterbloem. Op de drogere percelen zijn dit margriet, knoopkruid en leeuwentand. Op de wat vochtigere percelen kunnen kamgrasweiden ontstaan.

De aanwezigheid van kruiden zijn een voedselbron voor dieren; de nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel kunnen vormen voor diverse boerenlandvogels zoals graspieper, boerenzwaluw en gele kwikstaart. De wat open, ijle structuur van de vegetatie biedt broed- en schuilmogelijkheden. De aanwezigheid van opgaande elementen langs en in het perceel is zeer belangrijk voor de doelsoorten van kleinschalig landschap.

Het beheer

- Het gewas wordt jaarlijks minimaal 1 keer gemaaid waarbij het mengsel wordt afgevoerd.
- Bij iedere maaibeurt minimaal 10% en maximaal 20% niet maaien, zodat kruiden in bloei kunnen komen en zaad kunnen zetten. Sinusbeheer (stroken laten staan) levert het beste resultaat op.
- Bemesting en opbrengen van bagger is niet toegestaan.
- Het grasland mag niet worden gescheurd en/of gefreesd.
- Het gebruik van chemische onkruidbestrijding is verboden. Alleen in overleg met de veldmedewerker is pleksgewijze bestrijding mogelijk op maximaal 10% van het perceel. Bij voorkeur uit te voeren met de rugspuit.
- A13b en A13h: Beweiding is gedurende de periode van 1 maart t/m 31 augustus niet toegestaan. Buiten deze periode is beweiding toegestaan mits de ecologische doelen niet geschaad worden
- A13d: beweiding is bij hooilandranden niet toegestaan.
- Bij alle maaibeurten dient het maaisel afgevoerd te worden. Klepelen is niet toegestaan, omdat dit de kruidenrijkdom onderdrukt.
- Bijvoeren is niet toegestaan.
- A13b en A13d: Er zijn minimaal 4 indicatorsoorten uit [lijst b](#) aanwezig in het perceel, in de periode van 1 april t/m 1 oktober.
- A13h: Er zijn minimaal 8 indicatorsoorten uit [lijst b](#) aanwezig in het perceel, in de periode van 1 april t/m 1 oktober.

Aanvullende voorwaarden

- In kleinschalig landschap is, in overleg met veldmedewerker, opslag van ruigten en struiken (meidoorn, braam, wilde roos, etc.) mogelijk met een maximale bedekking van 10% van de totale oppervlakte.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

Hoe kunt u de kwaliteit verhogen?

Om de kruidenrijkdom in een grasland te bevorderen is op het juiste moment maaien essentieel. Dit betreft maatwerk per perceel. Overleg met uw veldmedewerker op welke momenten het grasland het beste gemaaid kan worden, om maximaal resultaat te bereiken.

Signalen van een goede +/- slechte - kwaliteit

- + Toename van kruiden in aantallen en soorten. Eerst in geconcentreerde groepen, later verspreid over het perceel.
- + Afname van hoeveelheid droge stof per maaibeurt.
- + Er ontstaat een meer open structuur in het grasland.
- Afname van karakteristieke soorten zoals; paardenbloem, scherpe boterbloem, pinksterbloem, margriet, knoopkruid en/of leeuwentand.
- Sterke verruiging met braam, grote brandnetel en ridderzuring.
- Sterke vervilting van het grasland door niet maaien of maaisel niet (goed) afvoeren.

Tijdslijn

Januari t/m april:	rustperiode
Mei-juni:	1ste maaibeurt
Juli-augustus:	2e maaibeurt (alleen bij productieve graslanden die 3x per jaar gemaaid dienen te worden)
September-oktober:	2e (of) 3e maaibeurt
September-november:	beweiding mogelijk

A15 – Wintervoedselakker

Beschrijving

Op een wintervoedselakker is de teelt volledig gericht op het bieden van voedsel en dekking voor akkervogels, met name in de herfst- en winterperiode. Het gewas blijft tot in het voorjaar van het daaropvolgende jaar staan.

Zaadetende vogels, zoals vinken, geelgors, putters en groenlingen, maken graag gebruik van de wintervoedselakker. Ze voeden zich met achtergebleven graankorrels en zaden van kruiden. Dit pakket is ook aantrekkelijk voor muizen, net als de akkervogels vinden ze voedsel en dekking op wintervoedselakkers. En die muizen zijn in de winterperiode weer voedsel voor roofvogels en uilen. Eten en gegeten worden...

Beheer

JAAR 1

- **Voorjaar:**
 - o Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van voorjaarsinzaai
 - o Inzaaien kan **tot 1 mei** met het mengsel zoals geadviseerd door uw veldmedewerker
- **Aanwezig gewas:**
 - o **Van 15 mei tot 15 maart** moet minstens 90% van het perceel bedekt zijn met kruiden en granen
- **Rustperiode:**
 - o **Van 15 mei tot 15 maart** mag het perceel niet worden betreden

JAAR 2

- **Voorjaar:**
 - o Werktijd: vanaf 15 maart bewerken
 - o Klepelen voor 30 maart in verband met het broedseizoen
 - o Inzaaien kan **tot 1 mei** met het mengsel zoals geadviseerd door uw veldmedewerker
- **Evaluatie en bijstelling**
 - o Aanpassing van beheer op basis van ervaring en ecologische ontwikkelingen
 - o Veldmedewerker en deelnemer beslissen samen

Bemesting

Bemesting met **kunstmest is verboden**. Het toepassen van storrijke stalmest is toegestaan, overige dierlijke meststoffen in overleg met de veldmedewerker. Dit is afhankelijk of het bevorderlijk is voor het ecologisch doelbereik.

Onkruidbestrijding

1. Preventie

Allereerst dienen de voorbereidende grondbewerkingen, bemesting, zaaitechniek, mechanische onkruidbestrijding en gewasrotatie erop gericht te zijn om probleemonkruiden te voorkomen. Onnodig gebruik van herbicide kunnen hiermee tot een minimum worden beperkt.

2. Mechanische bestrijding

Mechanische bestrijding van probleemonkruiden is in de periode rustperiode alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker. Bijvoorbeeld het klepelen van distelhaarden juist voordat deze in bloei komen.

3. Chemische bestrijding

Chemische onkruidbestrijding van probleemonkruiden is jaarrond alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker. Bijvoorbeeld het spuiten van brandnetel- of kweekhaarden met de rugspuit.

A16 – Vogelakker

Beschrijving

Op een Vogelakker teelt een boer op het gehele perceel verschillende gewassen in stroken:

- Op maximaal 75% van de oppervlakte, stroken met een meerjarig eiwitgewas (luzerne of gras/klaver)
- Op minimaal 25% van de oppervlakte, stroken met een ingezaaid mengsel van granen met ingezaaide kruiden of cultuurgewassen

Op een Vogelakker zijn de stroken met een ingezaaid mengsel geheel ten gunste van akkervogels. De stroken met een meerjarig eiwitgewas kan de deelnemer meerdere keren per jaar maaien en gebruiken als veevoer. Vogelakkers liggen minimaal 3 jaar op één plek en kunnen daarna worden verplaatst. Dit omdat de kwaliteit van het maaigewas na een aantal jaar achteruitloopt. Luzerne kan bijvoorbeeld verruigen of open plekken vertonen.

Het hoofddoel van dit pakket is broedgelegenheid bieden aan vogels zoals de veldleeuwerik en de gele kwikstaart. Het maaibeheer wordt hierop aangepast. Hiernaast zorgen de ingezaaide braakstroken voor nectar als voedselbron voor insecten, en zaden als voedselbron voor akkervogels in de winter. De roofvogels en uilen weten uiteindelijk hun voedsel in de vorm van kleine prooidieren hier ook te vinden.

Beheer

Eiwitgewas JAAR 1

- **Voorjaar:**
 - Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van voorjaarsinzaai
 - In overleg met de veldmedewerker worden het aantal én de breedte van de stroken bepaald.
 - Inzaaien kan **tot 15 mei** met een meerjarig eiwitgewas zoals luzerne
- **Aanwezig gewas:**
 - Van **1 juni tot 31 december** moet minstens 90% (van het perceel) bedekt zijn met het eiwitgewas
- **Maaibeheer:**
 - **Eerste maaibeurt: vanaf 1 juni**
 - Rond 1 juni zijn de jonge veldleeuweriken uit het eerste legsel vliegvlug. Door het maaien van het maaigewas wordt het perceel weer geschikt voor een tweede legsel van de veldleeuwerik.
 - **Tweede maaibeurt: vanaf 15 juli**
 - Een rustperiode van 7 weken zorgt ervoor dat een tweede legsel van de veldleeuwerik niet wordt verstoord. Veldleeuweriken hebben namelijk minimaal 45 dagen nodig om te broeden en hun jongen groot te brengen.
 - **Derde maaibeurt: najaar**
 - Om het gewas in een goede conditie te houden is het van belang om het gewas tot bloei te laten komen in de nazomer. Op die manier kunnen er genoeg reserves in de wortels worden opgeslagen. Maaien in het najaar kan plaats vinden zodra de luzerne bijna is uitgebloeid en zaad begint te zetten.
 - Wordt er niet meer gemaaid in het najaar dan moet het afgestorven gewas op het eind van de winter worden geklepeld. Dit stimuleert de hergroei in het voorjaar.

Eiwitgewas JAAR 2

- **Maaibeheer:**
 - o Eerste maaibeurt vanaf 1 juni, zelfde maaibeheer als hierboven.
 - o Alleen in overleg met de veldmedewerker kan hiervan af worden geweken. Bijvoorbeeld bij hoge onkruiddruk.
- **Evaluatie en bijstelling**
 - o Aanpassing van beheer op basis van ervaring en ecologische ontwikkelingen
 - o Veldmedewerker en deelnemer beslissen samen

Ingezaaide braakstroken JAAR 1

- **Voorjaar:**
 - o Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van voorjaarsinzaai
 - o In overleg met de veldmedewerker worden het aantal én de breedte van de stroken bepaald
 - o Inzaaien kan **tot 15 mei** met een mengsel zoals geadviseerd door uw veldmedewerker
- **Aanwezig gewas:**
 - o Van **1 juni tot 31 december** moet minstens 90% (van het perceel) bedekt zijn met granen, kruiden en/of cultuurgewassen
- **Rustperiode:**
 - o Van **1 juni tot 31 december** mogen de stroken niet worden betreden

Ingezaaide braakstroken JAAR 2

- **In overleg**
 - o Jaarlijkse keuzes over welke stroken worden **bewerkt en ingezaaid** en welke blijven staan
 - o Werktijd: tussen **1 januari en 15 mei**
- **Evaluatie en bijstelling**
 - o Aanpassing van beheer op basis van **ervaring en ecologische ontwikkelingen**
 - o **Veldmedewerker en deelnemer beslissen samen**

Laatste jaar

In het laatste jaar kan een variant van het pakket worden afgesloten. Dit gaat in overleg met de veldmedewerker en wordt voor 1 april van dat jaar besloten. Deze variant geeft de mogelijkheid om in het najaar (vanaf 15 augustus) het perceel klaar te maken voor een nieuw gewas of teelt.

Beweiding

Het perceel wordt **niet beweid**

Bemesting

Voor het ecologisch doelbereik is een bemesting in de meeste situaties niet wenselijk. Vaak leidt dit tot een te snel groeiend gewas wat om een hogere maaifrequentie vraagt. Ook wordt het gewas te dicht waardoor het ongeschikt is als broed- en leefgebied voor akkervogels.

Een eventuele bemesting kan worden uitgevoerd binnen 2 dagen na het maaien van het maaigewas. Als er bemest wordt is alleen rundveedrijfmest toegestaan. Andere vormen van dierlijke mest en kunstmest zijn niet toegestaan. **Bemesting gebeurt altijd in overleg met de veldmedewerker!**

Onkruidbestrijding

1. Preventie

Allereerst dienen de voorbereidende grondbewerkingen, bemesting, zaaitechniek, mechanische onkruidbestrijding en gewasrotatie erop gericht te zijn om probleemonkruiden te voorkomen.

Onnodig gebruik van herbicide kunnen hiermee tot een minimum worden beperkt.

2. Mechanische bestrijding

Mechanische bestrijding van probleemonkruiden is in de periode rustperiode **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het klepelen van distelhaarden juist voordat deze in bloei komen.

3. Chemische bestrijding

Chemische onkruidbestrijding van probleemonkruiden is jaarrond **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het spuiten van brandnetel- of kweekhaarden met de rugspuit.

A16b.39.02 – Vogelakker (kraanvogel)

Beschrijving

Een kraanvogelakker combineert meerjarige en/of eenjarige gewassen die in afwisselende stroken worden geteeld of beheerd. Met als doel het creëren van goede omstandigheden voor de ontwikkeling van grote insecten. Zo wordt een geschikt foerageergebied geboden, zodat het kraanvogelpaar hun kuikens groot kunnen brengen. Daarnaast ondersteunt het de biodiversiteit in het gebied. Kraanvogelpercelen moeten minimaal 3 jaar op dezelfde plek liggen om insectenpopulaties op te bouwen. Na minimaal 3 jaar dient de Vogelakker in overleg met uw veldmedewerker vernieuwd of verplaatst te worden.

Kraanvogels broeden in de Grote Peel en de Mariapeel. Naastgelegen agrarisch gebied wordt door het kraanvogelpaar gebruikt om met hun kuikens te foerageren. Een kraanvogelperceel grenst altijd aan het natuurgebied.

Beheer

Een kraanvogelakker is een volveldse, meerjarige maatregel die bestaat uit strokenbeheer. In overleg met de veldmedewerker wordt een bouwplan van uw beheer perceel bepaald. De kraanvogelpercelen worden beteeld met een combinatie van onderstaande gewassen:

- Meerjarige kruidenrijke maaigewas. (kruidenrijk gras, luzerne, klaver)
- Winterrogge
- Boekweit
- Agrarisch natuurmengsel

Voorjaar

- Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van voorjaarsinzaai
- In overleg met de veldmedewerker worden het aantal én de breedte van de stroken bepaald
- Inzaaien kan **tot 15 mei**
- Voor alle stroken geldt dat **van 1 juni tot 15 augustus** minstens 90% bedekt moet zijn met het benoemde gewas.

Maaibeheer kruidenrijk grasland:

Het maaibeheer van het kruidenrijk grasland wordt afgestemd op het stimuleren van bloeiende kruiden. Deze trekken insecten aan die als voedsel dienen voor vogels. Daardoor moet het maaigewas ten minste **twee keer per jaar** worden gemaaid en afgevoerd als ruwvoer voor o.a. runderen. Er wordt rekening gehouden met de rustperiode van de kraanvogel.

- Eerste maaibeurt: **voor 1 juni**
 - o De zware eerste snede met een hoog aandeel grassen wordt zo tijdig afgevoerd. De aanwezige kruiden worden gestimuleerd om weer snel tot bloei te komen en ondervinden zo minder concurrentie van grassen.
- Tweede maaibeurt: **na 1 oktober**
 - o Wordt maximaal 50% van de grasvegetatie gemaaid. Dit om insecten te kunnen laten overwinteren in de overstaande grasvegetatie.

Maaibeheer eiwitgewas:

Om een eiwitgewas zoals Rode Klaver in goede conditie te houden is het van belang dat het wordt gemaaid gedurende het groeiseizoen. Om rekening te houden met de kwetsbare periode van vogels wordt het maairegime afgestemd op de broedcyclus van de Veldleeuwrik. Daardoor moet het maaigewas ten minste **twee keer per jaar** gemaaid en afgevoerd worden als ruwvoer voor o.a. runderen. Om het gewas in een goede conditie te houden is het van belang om het gewas tot bloei te

laten komen in de nazomer. Een bloeiend eiwitgewas trekt insecten aan. Maaien in het najaar kan **na 1 oktober** plaatsvinden.

Beweiding

De vogelakker wordt niet beweid om verstoring van foeragerende, rustende en nestelende vogels te voorkomen.

Bemesting

Het toepassen van storrijke stalmest is toegestaan, **overige dierlijke meststoffen en kunstmest in overleg met de veldmedewerker**. Dit is afhankelijk of het bevorderlijk is voor het ecologisch doelbereik.

Onkruidbestrijding

1. Preventie

Allereerst dienen de voorbereidende grondbewerkingen, bemesting, zaaitechniek, mechanische onkruidbestrijding en gewasrotatie erop gericht te zijn om probleemonkruiden te voorkomen. Onnodig gebruik van herbicide kunnen hiermee tot een minimum worden beperkt.

2. Mechanische bestrijding

Mechanische bestrijding van probleemonkruiden is in de periode **rustperiode alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het klepelen van distelhaarden juist voordat deze in bloei komen.

3. Chemische bestrijding

Chemische onkruidbestrijding van probleemonkruiden is jaarrond **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het spuiten van brandnetel- of kweekhaarden met de rugspuit. Totaalherbicide **niet** toegestaan t.b.v. vernietigen gewas.

A17 – Bouwland hamster

Beschrijving

Hamsters komen in een paar specifieke leefgebieden voor in Zuid-Limburg. Hamsters leven in open akkergebieden zonder hoog opgaande structuren zoals bomen en bebouwing, waardoor een hamsterperceel in een open akkergebied moet liggen. Het gewas in voor hamsters beheerde akkers met **voldoende dekking** bieden tot het moment dat zij in winterslaap gaan. Daarnaast moet het gewas behalve voedsel in de vorm van granen ook eiwitrijk voedsel bieden: **naast granen moet er ook een eiwitrijk cultuurgewas en/of kruiden aanwezig zijn in het beheerperceel**. Van hamsterbeheer profiteert de hele gemeenschap aan soorten in het leefgebied akker en met name doordat het wintervoedsel aan vogels biedt.

Het beheerpakket 'Bouwland voor hamster' wordt op bedrijfsniveau opgenomen in het bouwplan. De deelnemer beheert hierbij meerdere percelen met hamstervriendelijke gewassen die verspreid liggen over het bedrijf.

Voor het behoud van de hamster is het van belang dat in het leefgebied een mozaïek van percelen aanwezig is met hamstervriendelijke gewassen en teelten. Het jaarlijks aanpassen van het bouwplan is hiervoor noodzakelijk.

Hamstervriendelijke gewassen zijn:

- Winter- en zomergranen met ingezaaide kruiden,
- Mengteelt van granen met vlinderbloemigen,
- Meerjarige teelt van luzerne,
- Bladrammenas gecombineerd met zomertarwe
- Akkermengsel bestaande uit granen, cultuurgewassen en kruiden.

Deze gewassen bieden de hamster jaarrond de noodzakelijke dekking tegen predatoren en geschikt voedsel. Hamsters hebben behoefte aan gevarieerd en voldoende eiwitrijk voedsel in de vorm van insecten en wormen, groen plantdelen, granen en zaden o.a. voor het aanleggen van een wintervoorraad.

Hamstervriendelijk oogst

- De inzet van **de arenstripper** op gebruikelijk oogstmoment **mits het stro met lege halm tot 26 augustus blijft staan**.
- **Uitgestelde oogst** met inzet van **standaard combine vanaf 26 augustus**.
- De inzet van **standaard combine** op gebruikelijk oogstmoment mits: er een **geslaagde ondergroei** van klaver of luzerne aanwezig is.
- Er na de oogst van wintergerst direct een mengsel van Japanse haver en wikke wordt ingezaaid.

Toelichting per pakketvariant

A17a - Bouwland voor hamster zonder oogst

De deelnemer beheert meerdere beheereenheden met een hamstervriendelijke teelt zonder oogst in combinatie met een luzerneperceel met hamstervriendelijke oogst (A17c)

A17b - Graanperceel/ opvangstrook

De deelnemer beheert 1 of meerder beheereenheden met een hamstervriendelijke teelt van winter- en of zomergranen zonder oogst. Een mengteelt van (ingezaaide) kruiden en ondervrucht van vlinderbloemigen is toegestaan.

A17c - Luzerneperceel met hamstervriendelijke oogst

De deelnemer verbouwd voor tenminste 3 opeenvolgende jaren een teelt van luzerne. Het eerste jaar is een mengteelt van granen als dekvrucht toegestaan. Hamstervriendelijke oogst betreft het gefaseerd uitvoeren van strokenbeheer. Per snede wordt maximaal 50% van de beheereenheid gemaaid met een tussenpozen van ten minste 3 weken. Maaien is toegestaan tot 1 augustus.

A17c.39.01 - 1 jaar graan met aangepaste oogst of nagewas

De deelnemer verbouwd op het perceel een reguliere of biologische teelt van granen die hamstervriendelijk worden geoogst.

A17c.39.02 - 1 jaar graan met oogst en onderzaai

De deelnemer verbouwd op het perceel een reguliere of biologische mengteelt van granen met een vlinderbloemige als ondergewas. Oogst met reguliere combine mits er een ondergewas aanwezig is.

A17c.39.03 - 2 jaar graan met aangepaste oogst of nagewas

De deelnemer verbouwd op hetzelfde perceel 2 jaar achter elkaar een reguliere of biologische teelt van granen die hamstervriendelijk worden geoogst óf worden opgevolgd door een hamstervriendelijk nagewas in geval van wintergerst.

Beheereisen pakketvarianten A17a en A17b

- **Voorjaar:**
 - Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van voorjaarsinzaai
 - Inzaaien zomergranen zo vroeg als mogelijk. Periode maart – april.
 - Inzaaien akkermengsels en luzerne na vorstperiode.
 - **Aanwezig gewas:**
 - Van **1 juni tot 1 september** moet minstens 90% van het perceel bedekt zijn met granen, cultuurgewassen, ingezaaide kruiden of een combinatie hiervan.
 - Het gewas mag niet worden geoogst.
 - **Najaar:**
 - Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van najaarsinzaai
 - Wintergranen worden op de gebruikelijke momenten gezaaid.
 - Inzaaien akkermengsels in overleg met de veldmedewerker.
- Grondbewerkingen zijn toegestaan tot 25 cm diepte.
 - De zaaidichtheden moeten zijn toegespitst op de bescherming van de hamster. Dit komt overeen met de gangbare zaaihoeveelheid.
 - Een overstaand graangewas mag vanaf februari worden ondergewerkt om een geschikt zaaibed te krijgen voor de vervolgteelt.
 - Een overstaand graangewas mag alleen in het najaar worden vernietigd mits er aansluitend een hamstervriendelijk gewas wordt ingezaaid.

Bemesting

Het toepassen van storrijke stalmest is toegestaan, **overige dierlijke meststoffen en kunstmest in overleg met de veldmedewerker**. Dit is afhankelijk of het bevorderlijk is voor het ecologisch doelbereik.

Onkruidbestrijding

1. Preventie

Allereerst dienen de voorbereidende grondbewerkingen, bemesting, zaaitechniek, mechanische onkruidbestrijding en gewasrotatie erop gericht te zijn om probleemkruiden te voorkomen. Onnodig gebruik van herbicide kunnen hiermee tot een minimum worden beperkt.

2. Mechanische bestrijding

Mechanische bestrijding van probleemkruiden is in de periode **rustperiode alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het klepelen van distelhaarden juist voordat deze in bloei komen.

3. Chemische bestrijding

Chemische onkruidbestrijding van probleemkruiden is jaarrond **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het spuiten van brandnetel- of kweekhaarden met de rugspuit. Totaalherbicide **niet** toegestaan t.b.v. vernietigen gewas.

A18a – Kruidenrijke akker: graan

Beschrijving

Dit pakket bestaat uit graanakkers met kruiden erin, ofwel direct mee gezaaid ofwel via spontane opkomst. Een kruidenrijke akker biedt voedsel en veiligheid voor diverse doelsoorten.

De akkerkruiden op het perceel bieden nectar en stuifmeel voor insecten. Deze insecten en de zaden van akkerkruiden vormen een belangrijke voedselbron voor zoogdieren en boerenlandvogels.

Zoogdieren als muizen vormen weer voedsel voor uilen en roofvogels. En uiteraard zijn de granen zelf ook een eiwitrijke voedselbron voor veel akkervogels.

Beheereisen

JAAR 1

- **Voorjaar:**
 - o Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van voorjaarsinzaai.
 - o Inzaaien kan **tot 1 mei** met het mengsel zoals geadviseerd door uw veldmedewerker.
- **Aanwezig gewas:**
 - o Van **15 mei tot 15 juli** moet minstens 90% van het perceel bedekt zijn met kruiden en granen.
- **Najaar:**
 - o Optioneel oogsten vanaf 15 juli.
 - o Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van najaarsinzaai.
 - o Inzaaien met het mengsel zoals geadviseerd door uw veldmedewerker.

JAAR 2 EN VERDER – maatwerk in rotatiebeheer

- **In overleg:**
 - o Jaarlijkse keuzes over welke delen worden bewerkt en ingezaaid en welke delen blijven staan.
 - o Werktijd: voor 1 mei of vanaf 15 juli.
- **Evaluatie en bijstelling:**
 - o Aanpassing van beheer op basis van ervaring en ecologische ontwikkelingen.
 - o Veldmedewerker en deelnemer beslissen samen.

Bemesting

Bemesting met kunstmest is verboden. Het toepassen van storrijke stalmest is toegestaan, overige dierlijke meststoffen in overleg met de veldmedewerker. Dit is afhankelijk of het bevorderlijk is voor het ecologisch doelbereik.

Onkruidbestrijding

1. Preventie

Allereerst dienen de voorbereidende grondbewerkingen, bemesting, zaaitechniek, mechanische onkruidbestrijding en gewasrotatie erop gericht te zijn om probleemonkruiden te voorkomen. Onnodig gebruik van herbicide kunnen hiermee tot een minimum worden beperkt.

2. Mechanische bestrijding

Mechanische bestrijding van probleemonkruiden is in de periode rustperiode **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het klepelen van distelhaarden juist voordat deze in bloei komen.

3. Chemische bestrijding

Chemische onkruidbestrijding van probleemonkruiden is jaarrond **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het spuiten van brandnetel- of kweekhaarden met de rugspuit.

A18a.39.01 – Kruidenrijke akker: onderzaai in granen

Beschrijving

Deze pakketvariant is bedoeld voor graanpercelen met als hoofddoel productie, waarin een onderzaai van klaver, of een mengsel dat hoofdzakelijk uit klavers bestaat, wordt toegepast. Klaveronderzaai in granen is in de biologische landbouw meer gebruikelijk, maar vormt nog een uitzondering in de gangbare graanteelt.

De voordelen van deze techniek zijn zowel agronomisch als ecologisch. Klaver bindt stikstof in de bodem, verbetert de bodemstructuur en vermindert de input. In combinatie met de onaangeroerde graanstoppel trekt het klavergewas insecten aan en stimuleert het bodemleven, zoals regenwormen. Door de relatief lage bodembedekking kunnen akkervogels gemakkelijk foerageren, terwijl het klavergewas toch voldoende dekking biedt. Dit in tegenstelling tot veelgebruikte groenbemesters zoals gele mosterd, die vaak te dicht en te hoog zijn en daardoor ongeschikt voor veel akkervogels. Het doel van de in takt gebleven graanstoppel met daarop het klavergewas is om overwinterende en doortrekkende akkervogels tot na de winter van wintervoedsel en beschutting te voorzien.

Beheereisen

JAAR 1

- **Najaar:**
 - Inzaaien wintertarwe
 - Onder strikte voorwaarden is toepassing bodemherbiciden bij opkomst wintergraan toegestaan: Toegepaste middelen en doseringen altijd in overleg met veldmedewerker en moeten worden geregistreerd.
 - Toepassing bodemherbiciden wordt jaarlijks geëvalueerd.
- **Voorjaar:**
 - Mechanisch onkruidbestrijding vóór onderzaai is toegestaan (wiedeggen).
 - Herbiciden zijn enkel pleksgewijs toegestaan gedurende het groeiseizoen.
 - Insecticiden zijn niet toegestaan.
 - Het toepassen van stikstofhoudende **kunstmest** is **niet** toegestaan. Namelijk hoe hoger de groeikracht van het graan, hoe groter de concurrentie voor de klaver.
 - Het toepassen van **rundveedrijfmest** schijvenkouters is **toegestaan** tot 2 dagen na onderzaai.
 - Maximaal **20m3** rundveedrijfmest per ha.
 - Het **moment van onderzaaien** klaver **start** juist voor de oprichting van het graangewas **tot éérste knoop voelbaar boven de grond** (periode van uitstoelen). Het juiste moment verschilt per klaversoort.
 - **Witte klaver:** Zaai tussen begin en einde uitstoeling (Feekes 2–3): gewas nog niet opgericht, 1e knoop niet voelbaar. Waarom: witte klaver blijft laag en verdraagt vroege onderzaai beter.
 - **Rode klaver:** Zaai na begin oprichting maar vóór 1e knoop (Feekes 4–5). Waarom: rode klaver is groeikrachtiger; iets later zaaien beperkt risico op te hoog opgroeien richting oogst.
 - Halmverkorters (groeiregulatie) zijn enkel in overleg toegestaan. Uit praktijkervaringen blijkt dat deze middelen de groei van de onderzaai negatief kunnen beïnvloeden.
- **Oogst:**
 - Het graangewas kan worden geoogst met een standaard combine of arenstripper.
 - Het stro moet worden gehakseld en verspreid over het perceel of geperst tot balen.

- Het stro dat blijft staan na inzet arenstripper kan blijven staan en in het voorjaar worden ondergewerkt.
- **Aanwezig gewas:**
 - Na de oogst moet het perceel worden gecontroleerd op de aanwezigheid van een geslaagde onderzaai.
 - Verdichting als gevolg van insporing mag worden losgewerkt, bewerkt en ingezaaid.
 - Gedeelten met een slechte opkomst kunnen opnieuw worden ingezaaid of doorgezaaid.
 - Bij een slechte opkomst onderzaai: is **directzaai** van klaver(mengsel) in stoppel verplicht. Neem hierover contact op met uw veldmedewerker.
 - De graanstoppel met klavergewas kan **vanaf 1 februari** worden ondergewerkt.

JAAR 2 EN VERDER – maatwerk in bouwplanrotatie

- **In overleg**
 - Jaarlijkse wordt met de veldmedewerker vooraf besproken welke percelen worden ingezet voor onderzaai.
- **Evaluatie en bijstelling**
 - Aanpassing van beheer op basis van **ervaring en ecologische ontwikkelingen**.
 - **Veldmedewerker en deelnemer beslissen samen**.

Bemesting

- Stikstofhoudende kunstmest is niet toegestaan.
- Rundveedrijfmest aangebracht met schijvenkouters is wel toegestaan; max. 20m3/ ha zodat sleuven niet overlopen.
- Overige (snelwerkende) dierlijke mest enkel in overleg toegestaan.

Onkruidbestrijding

1. Preventie

Allereerst dienen de voorbereidende grondbewerkingen, bemesting, zaaitechniek, mechanische onkruidbestrijding en gewasrotatie erop gericht te zijn om probleemkruiden te voorkomen. Onnodig gebruik van herbicide kunnen hiermee tot een minimum worden beperkt.

2. Mechanische bestrijding

Mechanische bestrijding van probleemkruiden **ná onderzaai** is **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**.

3. Chemische bestrijding

- Bodemherbicide bij opkomst wintertarwe zijn toegestaan onder strikte voorwaarden!
- Chemische vollelvelds onkruidbestrijding in het voorjaar is niet toegestaan.
- Chemische pleksgewijze onkruidbestrijding, fungicide en halmverkorters alleen in overleg toegestaan.
- Insecticide zijn niet toegestaan.
- Totaalherbicide niet toegestaan t.b.v. vernietigen klavergewas.

A18a.39.03 – Kruidenrijke akker: Flora akker/ pleegakker

Beschrijving

Deze pakketvariant is bedoeld voor graanakkers waarin zeldzame akkerflora voorkomt, zowel ingezaaid als spontaan opgekomen. Het doel is om zeldzame akkerplanten een groeiplaats te bieden en zo de soorten te behouden en de biodiversiteit te stimuleren. Er mogen uitsluitend inheemse zaden van autochtone herkomst worden gebruikt.

Deze pakketvariant wordt toegepast op graanakkers die door de veldmedewerker zijn geselecteerd. Het gaat om percelen die in de afgelopen jaren zijn omgevormd tot flora-akkers met waardevolle, zeldzame akkerflora. Of nog nieuw in te zaaien percelen. De bestaande percelen kunnen dienen als pleegakker: de zaden die hier geoogst worden, kunnen opnieuw worden ingezaaid op nieuwe percelen die worden omgevormd tot flora-akkers.

In principe wordt er altijd een wintergraan ingezaaid. In enkele gevallen kan er worden gekozen voor de inzaai van een zomergraan. Meestal in het eerste jaar bij de start van het beheer is dit van toepassing.

Beheereisen

JAAR 1

- **Voorjaar:**
 - Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van inzaai zomergraan.
 - Inzaaien zoals geadviseerd door uw veldmedewerker. Uiterlijk **tot 1 mei**.
- **Aanwezig gewas:**
 - **Van 15 mei tot 15 juli** moet minstens 90% van het perceel bedekt zijn met granen en kruiden.
 - Oogsten mogelijk vanaf 15 juli
- **Najaar:**
 - Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van inzaaien wintergraan **volgens plan van aanpak** zoals besproken met de veldmedewerker.
 - Inzaaien zoals geadviseerd door uw veldmedewerker.

JAAR 2 EN VERDER – maatwerk

- **In overleg**

Een Flora-akker – Pleegakker wordt intensief gemonitord door de veldmedewerker. Zo kan het beheer jaarlijks goed worden afgestemd met de beheerder. Op basis van een compact beheeradvies wordt jaarlijks een gezamenlijk plan van aanpak opgesteld.
- **Evaluatie en bijstelling**
 - Aanpassing van beheer op basis van **ervaring en ecologische ontwikkelingen**
 - **Veldmedewerker en deelnemer beslissen samen**

Bemesting

Bemesting met **kunstmest is verboden**. Het toepassen van storrijke stalmest is toegestaan, overige dierlijke meststoffen in overleg met de veldmedewerker. Dit is afhankelijk of het bevorderlijk is voor het ecologisch doelbereik.

Onkruidbestrijding

1. Preventie

Allereerst dienen de voorbereidende grondbewerkingen, bemesting, zaaitechniek, mechanische

onkruidbestrijding en gewasrotatie erop gericht te zijn om probleemonkruiden te voorkomen. Onnodig gebruik van herbicide kunnen hiermee tot een minimum worden beperkt.

2. Mechanische bestrijding

Mechanische bestrijding van probleemonkruiden is in de rustperiode **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het klepelen van distelhaarden juist voordat deze in bloei komen.

3. Chemische bestrijding

Chemische onkruidbestrijding van probleemonkruiden is jaarrond **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het spuiten van brandnetel- of kweekhaarden met de rugspuit.

A19 – Kruidenrijke akkerrand

Beschrijving

Bij het pakket Kruidenrijke akkerrand wordt geen oogstbaar gewas geteeld, de rand bestaat geheel uit een ingezaaid mengsel van granen, kruiden en grassen ten gunste van biodiversiteit.

De kruiden in de akkerranden trekken veel insecten aan en bieden daardoor voedsel aan diverse vogels. De rand biedt dekking en voedsel aan diverse vogels, maar ook aan muizen die op hun beurt weer een smakelijk hapje vormen voor roofvogels en uilen. Vooral brede akkerranden zijn een goede omgeving voor diverse soorten akkervogels om te broeden. Het is daarom wenselijk om een minimale breedte van 15 meter aan te houden.

We kiezen voor inheemse kruiden in het mengsel, die zorgen ook voor de grootste verscheidenheid aan insecten. De granen vormen een belangrijke voedselbron voor akkervogels, vooral in de wintermaanden. De zaden zijn voedzaam en bieden energie om de kou te doorstaan.

Beheereisen

JAAR 1

- **Voorjaar**
 - o Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van voorjaarsinzaai.
 - o Inzaaien kan tot 1 mei met het mengsel zoals geadviseerd door uw veldmedewerker.
- **Aanwezig gewas**
 - o Van 15 mei tot 1 september moet minstens 90% van het perceel bedekt zijn met kruiden en granen.
- **Najaar**
 - o Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van najaarsinzaai.
 - o Inzaaien met het mengsel zoals geadviseerd door uw veldmedewerker.

JAAR 2 EN VERDER

- **In overleg**
 - o Jaarlijkse keuzes over welk deel wordt bewerkt en ingezaaid en welke blijven staan.
 - o Werktijd: voor 1 mei of vanaf 1 september.
- **Evaluatie en bijstelling**
 - o Aanpassing van beheer op basis van ervaring en ecologische ontwikkelingen.
 - o Veldmedewerker en deelnemer beslissen samen.

Beweiding

Het perceel wordt **niet beweid**.

Bemesting

Bemesting met **kunstmest is verboden**. Het toepassen van storrijke stalmest is toegestaan, overige dierlijke meststoffen in overleg met de veldmedewerker. Dit is afhankelijk of het bevorderlijk is voor het ecologisch doelbereik.

Onkruidbestrijding

1. Preventie

Allereerst dienen de voorbereidende grondbewerkingen, bemesting, zaaitechniek, mechanische onkruidbestrijding en gewasrotatie erop gericht te zijn om probleemmonkruiden te voorkomen. Onnodig gebruik van herbicide kunnen hiermee tot een minimum worden beperkt.

2. Mechanische bestrijding

Mechanische bestrijding van probleemonkruiden is in de periode rustperiode **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het klepelen van distelhaarden juist voordat deze in bloei komen.

3. Chemische bestrijding

Chemische onkruidbestrijding van probleemonkruiden is jaarrond **alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker**. Bijvoorbeeld het spuiten van brandnetel- of kweekhaarden met de rugspuit.

L20 – Hakhoutbeheer

Beheerpakketvarianten

- a) Jaarlijks beheer
- b) Jaarlijks beheer plus tussenkap
- c) Houtwal en houtsingel jaarlijks beheer + eindkap cyclus 10 jaar
- c.39.01) Holle weg en graft jaarlijks beheer + eindkap cyclus 8 jaar
- c.39.02) Holle weg en graft jaarlijks beheer + eindkap cyclus 8 jaar – eindkap door Natuurrijk Limburg

Beschrijving

Hakhoutbeheer wordt in Nederland toegepast op verschillende landschapselementen zoals elzensingels en houtwallen. Deze landschapselementen kunnen van belang zijn voor o.a. vogels, amfibieën, insecten en kleine zoogdieren. Daarnaast hebben landschapselementen vaak een bepaald belang m.b.t. cultuurhistorie en landschappelijk schoon.

Dit pakket biedt verschillende beheeropties aan, die, afhankelijk van de doelstelling, passen bij lijnvormige beplantingen (met overstaanders en struweel. In Limburg hebben we daarbij te maken met:

- Holle wegen
- Graften
- Houtwallen

Deze elementen worden met verschillende intensiteit beheerd, zie onder. Afhankelijk van de staat waarin het element zich bevindt wordt in overleg met de veldmedewerker bepaald wat nodig is.

Het beheer

- Minimaal 5% tot maximaal 100% van de beheereenheid is gesnoeid in de periode 1 oktober tot 1 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
- Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in de beheereenheid (niet versnipperen), en/ of maaiafval is verwijderd.
- De beheereenheid wordt niet beweide en wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
- **Uitgevoerd beheer uitgevoerd tussen 1 oktober 2025 t/m 14 maart 2026, moet uiterlijk 21 maart 2026 zijn gemeld in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar 2026. U dient alleen de tussenkap en eindkap te melden; het jaarlijks beheer (uitdunnen) dient u niet te melden. Let op: alleen het deel melden dat u uitgevoerd heeft.**

Aanvullende voorwaarden

- De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven. Bij de bepaling van de verschijningsvorm kan gebruik gemaakt worden van de omschrijvingen van diverse landschapselementen in de Index Landschap. Van de deelnemer wordt een proactieve houding verwacht wat nodig is voor het juiste beheer.
- Pakket b: gedurende de contractperiode van 6 jaar vindt een tussenkap plaats.
- Pakket c: gedurende de contractperiode van 6 jaar vindt een eindkap plaats.
- Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden
- Het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze chemische onkruidbestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel.
- Niet branden in het element of in de directe omgeving van het element.
- Bemesting is niet toegestaan.

- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Als takken of stammen versnipperd worden mogen de snippers niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Er wordt beschermd tegen schade als gevolg van beweiding op aangrenzende gronden. Het raster mag niet aan de bomen bevestigd worden.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheets over deze beheervormen (graft en holle weg, en houtwal) op de website van Natuurrijk Limburg!

L21 – Beheer van bomenrijen

Beheerpakketvarianten

- a) Knotbomenrij diameter < 20 cm (1 keer knotten in contractperiode)
- a.39.01) Knotbomenrij diameter 20-60 cm (1 keer knotten in contractperiode)
- a.39.02) Knotbomenrij diameter > 60 cm (1 keer knotten in contractperiode)
- a.39.03) Bomenrij diameter < 20 cm (1 keer snoei in contractperiode) (cyclus 5 jaar)
- a.39.04) Bomenrij diameter 20-60 cm (1 keer snoei in contractperiode) (cyclus 7 jaar)
- a.39.05) Bomenrij diameter > 60 cm (1 keer snoei in contractperiode) (cyclus 10 jaar)

Beschrijving

Dit pakket bestaat vaak uit knotbomenrijen of oude lanen. Voor het ANLb moeten ze wel langs agrarische percelen liggen. Knotbomenrijen zijn kenmerkend voor het Nederlandse landschap. Knotten houdt in de betreffende boom eens in de paar jaar van zijn kruin ontdoen waarna deze weer uitloopt. De meest bekende soorten om te knotten zijn wilg, eik, els, es of populier. Vooral oude knotbomen zijn waardevol voor de biodiversiteit vanwege hun functie als broedplek voor vogels als rans- en steenuil, die gebruik maken van aanwezige holtes. De vroeg in het voorjaar bloeiende knotwilgen zijn belangrijk voor wilde bijen en andere insecten die van stuifmeel en nectar leven. De wat ruigere strook tussen de knotbomen biedt een goede leefomgeving voor muizen, etc. die op hun beurt weer als voedsel dienen voor de rans- of steenuil.

Oude lanen vormen, naast een karakteristiek landschapselement, een biotoop voor vleermuizen en holenbroeders. Om hun ecologische functie goed te vervullen is aaneengeslotenheid van de boomkronen van belang.

Het beheer

- Minimaal 5% tot maximaal 40% van de beheereenheid is gesnoeid in de periode 1 oktober tot en met 1 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
- Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element/ of maaiafval is verwijderd.
- De beheereenheid wordt niet beweide en wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
- **Uitgevoerd beheer tussen 1 oktober 2025 t/m 14 maart 2026, moet uiterlijk 21 maart 2026 zijn gemeld/geregistreerd in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar 2026. Alleen het deel melden dat gesnoeid is.**

Aanvullende voorwaarden

- Tenminste 10% van de beheereenheid wordt jaarlijks gesnoeid, geknot of afgezet in de periode van 1 oktober tot en met 1 maart.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Er wordt beschermd tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden. Oudere bomen hebben geen raster nodig bij begrazing door koeien of schapen. Bij begrazing door paarden of geiten is wel een raster nodig. Het raster mag niet aan de bomen bevestigd worden. Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.
- Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze chemische onkruidbestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel.

- Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden. Bemesting is niet toegestaan.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.
- Voor vleermuizen is aaneengeslotenheid van boomkruinen van belang.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (factsheet (knot)bomenrijen en griendje) op de website van Natuurrijk Limburg!

L22 – Knip- en scheerheg

Vanaf 2023 bieden we naast de algemeen toegepaste variant met jaarlijks knippen/scheren een nieuwe beheerpakketvariant aan met uitgroeiende delen. Deze nieuwe variant levert met het deels laten overstaan van uitgroeiende delen meer kwaliteit op voor doelsoorten.

Beheerpakketvarianten

- a) Jaarlijks knippen/ scheren
- a.39.01) Jaarlijks knippen/ scheren met minimaal 10% delen uitgroei
- b) Eenmaal per 2-3 jaar knippen of scheren

Beschrijving

Een knip-of scheerheg is een cultuurhistorische heg, vaak gelegen om een boomgaard, als afscheiding op eigendomsgrenzen of als veekerend element. Heggen zijn al eeuwen te vinden in het Nederlandse cultuurlandschap. Door het regelmatig knippen heeft de heg een strak en recht uiterlijk, zonder open gaten. Knip-en scheerheggen dragen – mits van voldoende breedte – bij aan de biodiversiteit vanwege hun functie als broedgebied voor struweelvogelsoorten als braamsluiper en kneu en als leefgebied voor vele soorten insecten en daarmee weer als voedselgebied voor vleermuizen als gewone dwergvleermuis en laatvlieger. Ze worden door vleermuizen gebruikt als oriëntatiestructuur.

Het beheer

- Pakket a en a.39.01: Jaarlijks is minimaal 20% tot maximaal 100% van de beheereenheid gesnoeid in de periode 16 juli tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
- Pakket a.39.01: Jaarlijks blijft na de snoei ten minste 10 % van de beheereenheid overstaan – in stukken verdeeld over de beheereenheid of in 1 lengte over de beheereenheid.
- Pakket b: Jaarlijks is minimaal 20% tot maximaal 50% van de beheereenheid gesnoeid in de periode 16 juli tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
- Snoeiafval is verwijderd. Maaiafval is verwijderd.
- Er wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
- **Pakket b: meld het uitgevoerde beheer. Uitgevoerd beheer tussen 1 oktober 2025 t/m 14 maart 2026, moet uiterlijk 21 maart 2026 zijn gemeld/geregistreerd in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar 2026. Alleen het deel melden dat gesnoeid is.**
- Na het knippen of scheren heeft de heg een minimale hoogte tussen 1,25 meter en minimale breedte van 0,80 meter, daarbij mag de heg nooit zo ver teruggesnoeid worden dat de stam beschadigd wordt. Op het moment dat de heggen een kleinere omvang hebben, hebben zij onvoldoende ecologisch doelbereik en komen zij niet meer in aanmerking voor een vergoeding vanuit het agrarisch natuurbeheer.

Aanvullende voorwaarden

- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- De snoei vindt plaats door knippen/ scheren, waarbij het snoeiafval verwijderd wordt; of mulchen waarbij het snoeiafval verwijderd wordt (d.m.v. afzuigen/ afvoeren). Klepelen is niet toegestaan.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven. Bij de bepaling van de verschijningsvorm kan gebruik gemaakt worden van de omschrijvingen van diverse

landschapselementen in de Index Landschap. Van de deelnemer wordt een proactieve houding verwacht wat nodig is voor het juiste beheer ten bate van doelsoorten.

- Het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze chemische onkruidbestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel.
- Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- De beheereenheid wordt in een cyclus van minimaal eenmaal per 3 jaar en maximaal eenmaal per jaar gesnoeid (geknipt/geschoren), geknot of afgezet in de periode van 16 juli tot en met 14 maart (zie pakketvarianten).
- Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Het element wordt beschermd tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden.
- Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.

In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (knip- en scheerheg) op de website van Natuurrijk Limburg!

L23a – Struweelhaag: Jaarlijks beheer met groot onderhoud in de contractperiode (cyclus 5-7 jaar)

Beschrijving

Struweelhagen vormen een belangrijk leefgebied voor aan struwelen en zomen gebonden flora en fauna van het cultuurlandschap zoals spotvogel, braamsluiper, grasmus en grauwe klauwier. Ze zijn tevens van belang als voedselgebied en migratieroute voor zoogdieren als hazelmuis en bunzing. Struweelhagen onderscheiden zich van de knip- en scheerheg door de extensievere vorm van beheer. Het zijn vrij uitlopende hagen van veelal doornige struikvormers, zoals meidoorn en sleedoorn, die eens in de 5 – 7 jaar worden afgezet. Verder komen in struwelen klimplanten voor als hop, kamperfoelie en bosrank.

Struweel langs natuurlijke beken draagt bij aan de verbetering van de waterkwaliteit. Het zorgt voor schaduwwerking en de wortels houden de oevers vast. Invallend blad en takken, ingroeiende wortels bieden schuilplaatsen en voedsel voor beekfauna. Van belang is om de zijde aan de waterkant niet te snoeien.

Het beheer

- Minimaal 20% tot maximaal 70% van de beheereenheid is gesnoeid of afgezet in de periode van 16 juli tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
- Snoeiafval is verwijderd of op takkenrillen gelegd in het element en/ of maaiafval is verwijderd.
- De beheereenheid wordt niet beweide en wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
- **Melding: Uitgevoerd beheer in de vorm van groot onderhoud vanaf 16 juli 2025 t/m 14 maart 2026, moet uiterlijk 21 maart 2026 zijn gemeld/geregistreerd in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar 2026. Het jaarlijks uitdunnen hoeft niet gemeld te worden.**

Aanvullende voorwaarden

- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- De beheereenheid wordt periodiek gesnoeid, geknot of afgezet, in de periode 16 juli tot en met 14 maart.
- Na het snoeien heeft de haag een hoogte van tenminste 1,00 meter en een breedte van tenminste 0,8 meter.
- De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven. Bij de bepaling van de verschijningsvorm kan gebruik gemaakt worden van de omschrijvingen van diverse landschapselementen in de Index Landschap. Van de deelnemer wordt een proactieve houding verwacht wat nodig is voor het juiste beheer.
- Het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze chemische onkruidbestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel (alleen in nieuwe elementen).
- Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.
- Snoeien door middel van klepelen is niet toegestaan.
- Het snoeien kan gecombineerd worden met het vlechten van de haag.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Het element wordt beschermd tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden.

- Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (struweelhaag) op de website van Natuurrijk Limburg!

L24 - Struweelrand - zoomvegetatie

Beschrijving

Een struweelrand is een lijnvormig begroeiing van ruigte en struiken met een bedekking van bomen en struiken van 0 tot maximaal 50%. In het geval van bramen mag de struiklaag tot 100% bedekken. De struweelrand kan zich ontwikkelen vanuit een extensief beheerde situatie, bijvoorbeeld onder een rasterdraad, op een steilrand of in een droge greppel. De struweelrand kan ook aangeplant worden. Afhankelijk van het beheer ontstaan dan randen die vooral bestaan uit ruigtekruiden, struiken of een combinatie van beide.

Een struweelrand kan vrij liggend zijn, bijvoorbeeld bij een graslandperceel, maar ook tegen een ander element aanliggen, bijvoorbeeld als overgang van een houtopstand naar het aangrenzende intensiever gebruikte landbouwperceel.

Door het extensieve beheer van deze randen is er veel rust en dekking. Bloeiende ruigtekruiden trekken veel insecten en daarmee vogels. Solitaire struiken zijn voor vogels ideale uitkijk- en zangposten en bieden nestgelegenheid. Struweelranden zijn zo van groot belang voor de biodiversiteit vanwege hun functie als leefgebied voor vele soorten: vogels als braamsluiper, patrijs, geelgors, spotvogel, voor zoogdieren als de hazelmuis en (in combinatie met een aanliggende poel) amfibieën als boomkikker.

Het beheer

- Minimaal 5 % tot maximaal 40% van de beheereenheid is gesnoeid en/of gemaaid in de periode 1 januari – 31 december Het overige deel wordt in stand gehouden;
- Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element (niet versnipperen) en/ of maaiafval is verwijderd.
- Melding: Uitgevoerd beheer vanaf 16 juli 2025 t/m 14 maart 2026, moet uiterlijk 21 maart 2026 gemeld/ geregistreerd in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar. Alleen het deel melden dat gesnoeid is.
- **Het uitgevoerde beheer moet zo spoedig mogelijk maar uiterlijk binnen 10 kalenderdagen na uitvoering gemeld zijn in uw mijnboerennatuur.nl. Let op: alleen het deel melden dat u uitgevoerd heeft.**

Aanvullende voorwaarden

- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen;
- Het deel van de rand met kruidachtige begroeiing mag maximaal 1 maal per 5 jaar worden gemaaid waarbij het maaisel wordt afgevoerd.
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element worden verwerkt voor zover dat het element en de begroeiing niet schaadt.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze chemische onkruidbestrijding van haarden van probleemonkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel (alleen in nieuwe elementen).

- Ongewenste houtsoorten, zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Beschermen tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (struweelrand) op de website van Natuurrijk Limburg!

L25 – Beheer van bomen op landbouwgrond

Beheerpakketvarianten

- a) Solitaire boom: diameter < 20 cm (1 keer snoei in contractperiode)
- a.39.01) Solitaire boom: diameter 20-60 cm (1 keer snoei in contractperiode)
- a.39.02) Solitaire boom: diameter > 60 cm (1 keer snoei in contractperiode)

Beschrijving

Bomen op landbouwgrond staan meestal solitair, soms verspreid over een perceel. De bomen hebben de ruimte om zich optimaal te ontwikkelen, met een volle brede kroon, en vallen daardoor duidelijk op. Ze kunnen bewust solitair zijn geplant, maar ook overblijfselen zijn van een grotere houtopstand. Solitaire bomen zijn vaak markante herkenningspunten in het landschap. Solitaire bomen zijn ook van groot belang voor de biodiversiteit vanwege hun functie als broedplek voor vogels zoals steenuil, torenvalk en ransuil. Ook zijn ze van belang als oriëntatiestructuur voor vleermuizen als rosse vleermuis en laatvlieger.

Het beheer

- Minimaal 5% tot maximaal 100% van de beheereenheid is jaarlijks gekapt, geknot, gesnoeid of gedund in de periode 16 juli tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
- Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element en/ of maaiafval is verwijderd.
- Er wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
- **Melding: Uitgevoerd beheer vanaf 16 juli 2025 t/m 14 maart 2026, moet uiterlijk 21 maart 2026 zijn gemeld/geregistreerd in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar 2026. Let op: Alleen het deel melden dat gesnoeid is.**

Aanvullende voorwaarden

- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven. Van de deelnemer wordt een proactieve houding verwacht wat nodig is voor het juiste beheer.
- Dit pakket is bedoeld voor bomen die in een terrein staan dat als landbouwgrond in gebruik is, zoals solitaire bomen en knotbomen.
- Voor solitaire bomen geldt: jonge bomen worden gemiddeld eenmaal per 5 jaar gesnoeid, en oudere bomen gemiddeld eenmaal per 10 jaar. Bij oudere bomen kan het snoeien zich beperken tot het verwijderen van dood hout (indien noodzakelijk). Na het snoeien is de lengte van de kroon minimaal 2/3 van de totale hoogte van de boom.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en Jacobskruiskruid (alleen in nieuwe elementen).
- Het element bestaat uit autochtone, inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste
- (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden. Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element;
- Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid;
- De bomen mogen niet worden beschadigd door vee. Jonge bomen in een weiland (boomdijk) zijn voorzien van een boomkorf of zijn uitgerasterd. Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.

L26 – Half- en hoogstamboomgaard

Beheerpakketvarianten

- a) Half- en hoogstamboomgaard
a.39.01) Half- en hoogstamboomgaard met kruidenrijk grasland

Beschrijving

Een half- of hoogstamboomgaard is een boomgaard of boomweide met fruitrassen of notenbomen. Overall in Nederland komen half- en hoogstamboomgaarden voor, vooral als onderdeel van het boerenerf. Hier werden vroeger vrijwel altijd de koeien of jongvee geweid. Ook bij landgoederen en buitenplaatsen waren vaak (grootschalige) boomgaarden te vinden.

Half- en hoogstamfruitboomgaarden zijn niet alleen landschappelijk van grote waarde, maar hebben vaak ook grote ecologische waarde door het voorkomen van in holten broedende vogels als steenuil. Onder de schors van oude bomen leven insecten die jaarrond voedsel bieden aan vogels, zoals boomkruiper en grote bonte specht. In het voorjaar trekt de bloesem insecten aan, zoals hommels, bijen en zweefvliegen. Daarnaast zijn deze boomgaarden ook van belang als broedgebied voor soorten als grauwe klauwier, diverse soorten spechten en kramsvogel en als leefgebied voor zoogdieren als bunzing, mits elementen als struwelen en oude loofbossen ook aanwezig zijn in de directe omgeving, en ook de grasmat vonder de hoogstamboomgaard kruiden- en bloemrijk is. Een kruidenrijke vegetatie zorgt voor insecten waar diverse vogels op afkomen. Bij beweiding ontstaat een wat pollige structuur in het grasland waar behalve insecten ook muizen zich thuis voelen. Deze dienen als voedsel voor o.a. Steenuil en Torenvalk. een smakelijk onderdeel op het steenuilenmenu.

Het beheer

- Minimaal 25% tot maximaal 100% van de beheereenheid is jaarlijks gesnoeid in de periode 16 juli tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
- Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element en/ of maaiafval is verwijderd.
- Pakket a: Zowel beweiding als het uitrijden van mest is toegestaan.
- Pakket a.39.01: Bij deze extensieve beheerpakketvariant is het uitrijden van mest niet toegestaan. Verder mag in beperkte omvang worden beweide: maximaal 2 GVE per hectare (zie Bijlage 1).
- **Uitgevoerd beheer vanaf 16 juli 2025 t/m 14 maart 2026, moet uiterlijk 21 maart 2026 zijn gemeld/geregistreerd in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar 2026. Let op: Alleen het deel melden dat gesnoeid is.**

Aanvullende voorwaarden

- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- Omdat de hoogstamboomgaard ecologisch wat op moet leveren om voor vergoeding in aanmerking te komen, is het van belang dat u samen met de veldmedewerker bekijkt welk beheer voor de boomgaard noodzakelijk is.
- De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen met de bedoeling hoogstamboomgaarden voor biodiversiteit maximaal meerwaarde te geven. In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief.
- Indien het appel of peer betreft wordt de boom tenminste eenmaal per 2 jaar gesnoeid. Andere soorten enkel vorm- of onderhoudssnoei indien nodig.
- Snoeiwerkzaamheden dienen vooral te worden verricht in herfst of winter.

- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element. Snoeihout in de vorm van takken mogen in een takkenhoop/ takkenril verwerkt worden.
- De stam van de hoogstamfruitboom mag niet beschadigd worden door vee. Het raster mag niet aan de boom bevestigd worden. Jonge bomen in een weiland met vee zijn voorzien van een boomkorf.
- De onderbegroeiing (het grasland) wordt jaarlijks beweide, of de boomgaard wordt jaarlijks gemaaid waarbij het maaisel wordt afgevoerd, voor goed beheer van de onderbegroeiing liggen belangrijke kansen en opgaven om de hoogstamboomgaard ecologisch waardevol te laten zijn.
- Intensief maaibeheer van de onderbegroeiing (het grasland) door middel van zitmaaiers of gazonmaaiers of het klepelen van de onderbegroeiing zonder afvoer van de vegetatie is niet toegestaan.
- Bemesting met drijfmest, ruige mest (geen pluimveemest) of kalk is toegestaan. Bij bemesten worden de fruitbomen en wortels niet beschadigd.
- Bij bemesten van de boomgaard worden de fruitbomen en wortels niet beschadigd
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en jacobskruiskruid.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.
- Een hoogstamboomgaard heeft een dichtheid van minimaal 50 en maximaal 150 bomen per hectare en bestaat uit fruitbomen met een aandeel van maximaal 10% walnoten. Een hoogstamboomgaard is in een cluster geplant en duidelijk afgescheiden van de omgeving (te zien doordat de bomen gemiddeld maximaal 9 meter uit de erfafscheiding staan).

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (hoogstamboomgaard) op de website van Natuurrijk Limburg!

L27 – Hakhoutbosje

Beheerpakketvarianten

- a) Jaarlijks beheer en groot onderhoud droog hakhoutbosje (zomereik, wintereik, berk en haagbeuk dominant)
- b) Jaarlijks beheer en groot onderhoud vochtig en nat hakhoutbosje (zwarte els en/of gewone es dominant)
- c) Jaarlijks beheer

Beschrijving

Boeren hebben al eeuwenlang behoefte aan hout voor allerlei doeleinden. Het kan hierbij gaan om brandhout, staken voor de groentetuin of hout voor gereedschapsstelen. Dit soort bosjes wordt in de volksmond ook wel geriefhoutbosjes genoemd. Dergelijke bosjes worden van oudsher als hakhout beheerd.

Hakhoutbosjes hebben een hoge biodiversiteitswaarde door de combinatie van hoog opgaande bomen en lagere struiken en de kruidachtige vegetatie daaronder. Vogels broeden, schuilen en foerageren er en zoogdieren vinden er een schuilplaats. Op de afgestorven bomen kunnen bijzondere mossen en paddenstoelen voorkomen en het dode hout doet gelijk dienst als een insectenhotel. Veel amfibieën vinden er een overwinteringsplaats en vlinders vinden er voedsel en waardplanten om eieren af te zetten.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen droog en vochtig hakhout. In droog hakhout zijn boomsoorten zoals zomereik, wintereik, berk en haagbeuk dominant, in vochtig en nat hakhout zijn boomsoorten zoals zwarte els en gewone es dominant. Droog hakhout groeit wat langzamer en heeft daardoor een langere kapcyclus (ca. één keer per 15 jaar) dan vochtig hakhout (ca. één keer in de 10 jaar eindkap).

Hakhoutbosjes hebben een belangrijke rol als habitat voor doelsoorten, zoals braamsluiper, gekraagde roodstaart, grote lijster en vliegend hert.

Het beheer

- Minimaal 5% tot maximaal 40% van de beheereenheid is gekapt, geknot, gesnoeid of gedund in de periode 1 oktober tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
- Snoeiafval op rillen leggen in de beheereenheid (niet versnipperen) of verwijderen en / of maaiafval verwijderen.
- Uitsluitend gebruik van chemische onkruidbestrijding op max. 10% van de beheereenheid;
- De beheereenheid wordt niet beweide en wordt gevrijwaard voor vee.
- **Uitgevoerd beheer in de vorm van groot onderhoud gedurende de periode 1 oktober 2025 t/m 14 maart 2026, moet uiterlijk 21 maart 2026 zijn gemeld/geregistreerd in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar 2026. Let op: Alleen het deel melden dat gesnoeid is. Het jaarlijks beheer hoeft u niet te melden.**

Aanvullende voorwaarden

- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven.
- Minimaal 80% van de oppervlakte van het bosje wordt als hakhout beheerd en periodiek afgezet in een cyclus van eenmaal in de 6 – 25 jaar. Dit wordt vastgelegd in het beheerplan voor het betreffende element.

- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element verwerkt worden voor zover het de ondergroei en/of de stoven niet schaadt.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Beschermen tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden.
- Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en Jacobskruiskruid (alleen in nieuwe elementen).
- Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden. Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (hakhoutbosje) op de website van Natuurrijk Limburg!

L29b – Bosje: jaarlijks beheer

Beschrijving

Een bosje is een vlakvormige houtopstand die vroeger vaak aangeplant en beheerd werd als hakhout, maar doorgeschoten is en niet meer als hakhout wordt beheerd. Dit landschapselement komt in veel agrarische gebieden in Nederland voor en wordt beheerd als bos met hoog opgaande inheemse bomen. Het kan ook als bossingel voorkomen.

Bosjes leveren - zeker in combinatie met aanliggende zomen en/of kruidenrijke perceelranden - een waardevolle bijdrage aan de biodiversiteit. Ze fungeren als leefgebied voor vogels als geelgors (gebruikt de bomen als zangplek), wielewaal, zomertortel, grote lijster, gekraagde roodstaart, torenvalk en ransuil. Vleermuizen maken ook graag gebruik van bosjes, mits er overstaanders in de vorm van hoge of oude bomen aanwezig zijn. Bosjes vormen ook een landhabitat voor amfibieën, zoals de kamsalamander. Belangrijk is dat nesten van zwarte kraai en ekster ongestoord aanwezig zijn in het gebied, omdat die gebruikt worden door bijvoorbeeld ransuil en boomvalk.

Het beheer

- Minimaal 5 % tot maximaal 40% van de beheereenheid is geknapt, geknot, gesnoeid of gedund in de periode van 1 oktober tot en met 14 maart. Het overige deel wordt in stand gehouden.
- Snoeiafval is verwijderd of op rillen leggen in de beheereenheid (niet versnipperen) en/ of maaiafval is verwijderd.
- De beheereenheid wordt niet beweide en wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee.
- **Uitgevoerd beheer vanaf 1 oktober 2025 t/m 14 maart 2026, moet uiterlijk 21 maart 2026 zijn gemeld/geregistreerd in uw mijnboerennatuur.nl voor beheerjaar 2026. Let op: Alleen het deel melden dat gesnoeid is.**

Aanvullende voorwaarden

- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- Het element wordt beheerd als bos met hoog opgaande bomen. De landschappelijke verschijningsvorm moet in stand blijven.
- De randen van het element worden als hakhout beheerd met een cyclus van eens in de 6 – 25 jaar. In de beheerplanperiode gebeurt dit volgens een beheerplan voor het betreffende element dat wordt opgesteld in overleg met de veldmedewerker.
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element verwerkt worden voor zover het de ondergroei en/of de stoven niet schaadt.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Beschermen tegen schade als gevolg van beweiding of bewerking op aangrenzende gronden.
- Het raster mag niet aan het element bevestigd worden.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring en Jacobskruiskruid (alleen in nieuwe elementen).
- Het element bestaat uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden. Bemesting is niet toegestaan.
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Niet branden in, of in de directe omgeving van het element.

Voor meer informatie over dit beheer en wat u aanvullend kan doen voor meer biodiversiteit: zie de factsheet over deze beheervorm (hakhoutbosje) op de website van Natuurrijk Limburg!

R31a – Insectenrijk graslandbeheer: Basis

Beschrijving

Het beheer is primair gericht ten behoeve van de instandhouding (dus niet ontwikkeling) van een kruidenrijke vegetatie waarbij het beheer is gericht op insectenrijke habitats en insectenetende vogels.

Dit pakket kan worden ingezet op graslanden met daarin de kensoort Grote pimpernel. In deze graslanden zijn verder veel mierennesten aanwezig (knoopmieren, de soorten gewone steekmier en moerassteekmier). Het beheer is gericht op het uitbreiden van de populatie Donker pimpernelblauwtje in het Roerdal.

Het beheer

- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90% van de oppervlakte.
- Minimaal 4 verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) zijn in transect aanwezig in de periode van 1 april tot 1 oktober (groeiseizoen).

Aanvullende voorwaarden

- Beweiding is in principe uitgesloten en alleen toegestaan in overleg met de veldmedewerker.
- Het gras wordt in de periode van 1 mei tot 1 juni gemaaid en afgevoerd op minimaal 60% tot maximaal 100% van de beheereenheid. De wijze van maaien dient iedere keer afgestemd te worden met de veldmedewerker.
- Het gras wordt in de periode van 15 september tot 1 januari gemaaid en afgevoerd op minimaal 60% tot maximaal 75% van de beheereenheid en wederom in overleg met de veldmedewerker.
- Buiten de aangegeven periodes is maaien niet toegestaan.
- De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
- Het grasland mag niet gescheurd, gefreesd, geploegd of heringezaaid worden.
- Afwijken van de maaidata kan alleen als dit in het absolute belang is van een soort en alleen in overleg met de veldmedewerker.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde, heermoes, kleeftkruid en Jacob kruiskruid, op maximaal 10% van de beheereenheid. De eventuele chemische bestrijding dient afgestemd te worden met de veldmedewerker.

In goed overleg tussen deelnemer en veldmedewerker kunnen activiteiten tussentijds bijgesteld worden. Dit gebeurt op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van het ecologisch doelbereik die gedurende de beheerperiode opgedaan worden door zowel deelnemer als het collectief. De deelnemers trekken in het collectief gezamenlijk op om inzichten en kennis op te doen en te delen.

A39 – Bodemverbetering op grasland en bouwland

Beheerpakketvarianten

- a) Grasland met ruige stalmest
- b) Bouwland met vaste mest of bodemverbeteraars
- c) Bouwland met gewasresten, incl. stro & groenbemesters en onderwerken
- d) Grasland met overige vaste mest of bodemverbeteraars

Beschrijving

Dit pakket richt zich op verbetering van de bodem van grasland en bouwland door het opbrengen van organische mest, bodemverbeteraars of met plantenresten. De structuur, chemische samenstelling en bodemleven hebben hier baat bij en dit ondersteunt de productiefunctie. Doordat er organische stof wordt toegevoegd aan het perceel, houdt de bodem meer koolstof vast en verbetert de infiltratiecapaciteit van de bodem én kan de bodem het vocht beter vasthouden. De twee pakketten op grasland onderscheiden zich door het feit dat variant a zich beperkt tot bemesten met ruige stalmest op grasland, daar horen de indicatorsoorten bij. Op variant d mogen naast ruige mest ook andere vaste meststoffen of bodemverbeteraars worden opgebracht, vanwege de ruimere mogelijkheden is de vergoeding voor d een stuk lager. Onderscheid tussen de twee varianten op bouwland: in variant b worden plantresten en bodemverbeteraars opgebracht waarvoor geen wettelijke verplichting bestaat om onder te werken. In variant c worden ze wel binnen 2 weken ondergewerkt en daar wordt een vergoeding voor gegeven.

Het beheer

- Pakket a: Minimaal 4 verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) ten behoeve van specifiek doel zijn in transect aanwezig in de periode 1 april tot 1 oktober.
- Pakket a en d: Het gewas wordt jaarlijks minimaal 1 keer gemaaid en afgevoerd.
- Pakket a, b en d: Vaste mest is opgebracht (vaste mest: dierlijke meststoffen die niet verpompbaar zijn; besluit meststoffen 1Ai; Bijlage i uit Uitvoeringsregeling Meststoffenwet (Tabel I) rund (10,13), paard (25), schaap (56), dan wel met bodemverbeteraars gericht op bodembioïlogie uit lijst a.
- Pakket c: Plantresten (a), lijst conform 6 (b) en/of andere bodemverbeteraars (c) al dan niet opgebracht, zijn ondergewerkt binnen 2 weken na aanbrengen.

Melding

- Pakket a, b en d: Van uitgevoerd beheer m.b.t. tot uitrijden ruige stalmest of bodemverbeteraars wordt binnen 10 kalenderdagen na uitrijden melding gedaan bij het administratiesysteem van het Collectief.
- Pakket c: Van uitgevoerd beheer m.b.t. onderwerken gewasresten, bodemverbeteraars wordt binnen 10 kalenderdagen na onderwerken melding gedaan bij het administratiesysteem van het Collectief.

Aanvullende voorwaarden

- Volg de wettelijke uitrijperioden.
- Dit pakket kan alleen worden afgesloten binnen de Categorieën Water en Klimaat.
- Volg de lijsten* van toegestane meststoffen en bodemverbeteraars zoals opgenomen in bijlage 4 bij de SVN.
- Pakket a: Bemesting is alleen toegestaan met vaste storrige mest.
- Pakket a: De vaste mest wordt in één keer opgebracht.

- Pakket a: Op de oppervlakte wordt ten minste 10 en maximaal 20 ton vaste mest per hectare uitgereden.
- Pakket b: Vaste mest en bodemverbetersaars met dierlijke meststoffen worden direct ondergewerkt (dit is een wettelijke verplichting).
- Pakket c: Plantenresten worden in één keer opgebracht en binnen twee weken na aanbrengen ondergewerkt.
- Pakket c: Enkel bodemverbetersaars zonder dierlijke meststoffen vallen onder dit pakket (bv. compost, stro, e.a.).
- Pakket d: Vaste mest of bodemverbetersaars voor grasland worden in één keer opgebracht.

- Bodemverbetersaars met dierlijke meststoffen passen niet in variant c, deze moeten verplicht direct na opbrengen worden ondergewerkt volgens de meststoffenwet (kan wel via variant b).
- Plantresten en bodemverbetersaars worden zo veel mogelijk van regionale plantenresten gemaakt. Bijvoorbeeld slootmaaisel of bermmaaisel.
- Bokashi wordt momenteel vooral in pilots en experimenten gebruikt. Daarom nog niet duidelijk of die in dit pakket kan worden gebruikt.
- Deze pakketvarianten kunnen met verschillende eco-activiteiten cumuleren.

A42b – Legselbeheer op bouwland en uitgesteld zaaien: Rustperiode op bouwland van 15 maart tot 15 mei

Beschrijving

Op bouwland broedende weidevogels als de Kievit en Scholekster zijn kwetsbaar op het moment dat het bouwland bewerkt en ingezaaid wordt, bijvoorbeeld in de mais. Uitstel van de werkzaamheden leidt tot goede broedresultaten van die soorten. Het is dan behalve te weten dat een perceel door soorten gebruikt wordt om te broeden niet nodig om precies te weten waar de vogels broeden, zodat verstoring tegengegaan kan worden. Doordat bekend is waar nesten en kuikens aanwezig zijn, kunnen werkzaamheden daarop worden afgestemd.

Contact met veldmedewerkers en/of vrijwilligers is erg belangrijk. Zij brengen de nesten en kuikens in kaart, waarbij zoveel mogelijk vanaf de rand van het perceel gemonitord worden. Nesten worden geregistreerd, het liefst digitaal. Nesten worden beschermd tegen verstoring via verplaatsen, nestbeschermers of via uitstellen van zaaien van het gewas.

Het beheer

- Er wordt een rustperiode in acht genomen van ten minste 15 maart tot en met 15 mei
- In de rustperiode vinden in de beheereenheid geen bewerkingen plaats.
- Er wordt aantoonbaar gezocht naar nesten. Gevonden nesten en/of kuikens zijn geregistreerd (bijvoorbeeld op stalkaart of via geo informatie) en worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen of beschermd via het plaatsen van nestbeschermers. Voor specifieke soorten kan nestgelegenheid worden geplaatst.
- Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen via een rustperiode van datum x tot datum y waarbij de vrijwaring tenminste 14 kalenderdagen duurt (zie pakketvariant).

Aanvullende voorwaarden

- Kan alleen worden afgesloten op percelen met aanwezige legsels van doelsoorten.
- Er wordt een rustperiode in acht genomen van ten minste 15 maart tot en met 15 mei. Als op andere momenten legsels worden aangetroffen dan geldt de rustperiode vanaf het moment dat er legsels zijn geconstateerd en gemeld bij het Collectief. In deze periode worden geen werkzaamheden uitgevoerd zoals zaaien, frezen, schoffelen en eggen.

A43a – Bloemenblok

Beschrijving

Een bloemenblok kent een minimale omvang van 0,5 hectare groot en 20 meter breed. Het pakket kent de verplichting om jaarlijks een helft van het bloemenblok onder te werken en opnieuw in te zaaien. Hierdoor ontstaan twee helften; een éénjarige helft welke voedsel biedt en een meerjarige helft welke voor dekking en veiligheid zorgt. Deze beheerwijze biedt voedsel in de periode tussen februari en april, waarin voedsel zoals insecten en zaden schaars zijn. Dit komt doordat wintervoorraden zijn uitgeput, terwijl het nieuwe groeiseizoen (met nieuw voedsel) nog niet op gang is gekomen.

Bloemenblokken worden vaak ingezet in een mozaïek van verschillende akkerbeheerpakketten. Dit zorgt voor veel variantie in het akkerbeheer wat leidt tot meer biodiversiteit.

Beheereisen

JAAR 1

- Voorjaar:
 - o Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van voorjaarsinzaai
 - o Inzaaien kan tot 15 mei met het mengsel zoals geadviseerd door uw veldmedewerker
- Aanwezig gewas:
 - o Van 1 juni tot 15 augustus moet minstens 90% van het perceel bedekt zijn met kruiden en granen
- Najaar:
 - o Op de helft van het perceel wordt vanaf 15 augustus gestart met voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van najaarsinzaai
 - o Inzaaien met het mengsel zoals geadviseerd door uw veldmedewerker

JAAR 2 EN VERDER – maatwerk in rotatiebeheer

- In overleg
 - o Jaarlijkse keuzes over welke stroken worden bewerkt en ingezaaid en welke blijven staan
 - o Werktijd: voor 15 mei of vanaf 15 augustus
- Afwisseling stroken
 - o Jaarlijks rotatie tussen bewerkte en onbeheerde delen voor optimale structuurdiversiteit
- Evaluatie en bijstelling
 - o Aanpassing van beheer op basis van ervaring en ecologische ontwikkelingen
 - o Veldmedewerker en deelnemer beslissen samen

Bemesting

Bemesting met kunstmest is verboden. Het toepassen van storrijke stalmest is toegestaan, overige dierlijke meststoffen in overleg met de veldmedewerker. Dit is afhankelijk of het bevorderlijk is voor het ecologisch doelbereik.

Onkruidbestrijding

1. Preventie

Allereerst dienen de voorbereidende grondbewerkingen, bemesting, zaaitechniek, mechanische onkruidbestrijding en gewasrotatie erop gericht te zijn om probleemkruiden te voorkomen. Onnodig gebruik van herbicide kunnen hiermee tot een minimum worden beperkt.
2. Mechanische bestrijding

Mechanische bestrijding van probleemkruiden is in de periode rustperiode alleen

pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker. Bijvoorbeeld het klepelen van distelhaarden juist voordat deze in bloei komen.

3. Chemische bestrijding

Chemische onkruidbestrijding van probleemonkruiden is jaarrond alleen pleksgewijs toegestaan in overleg met de veldmedewerker. Bijvoorbeeld het spuiten van brandnetel- of kweekhaarden met de rugspuit.

A44a – Keverbank

Beschrijving

Een keverbank is een verhoogde strook akkerland begroeid met ruige grassen en kruiden met een smalle strook kale grond. De verhoogde strook ligt een halve meter hoger dan de omliggende grond en is drie meter breed. Door de verhoogde ligging is een keverbank warmer en droger dan het omringende akkerland, waardoor insecten, zoals loopkevers, zich er thuis voelen. Insecten kunnen er ook overwinteren.

Voor akkervogels (zoals de patrijs) biedt een keverbank warmte, dekking, insecten als voedsel voor kuikens en een veilige plek om te nestelen. Keverbanken bieden de patrijs en andere akkervogels (o.a. veldleeuwerik en gele kwikstaart) in de lente en zomer voedsel, schuilplaatsen en nestgelegenheid. In de herfst en winter vinden ze er dekking.

Keverbanken zijn ook nuttig voor natuurlijke plaagbestrijding. In de lente trekken loopkevers en spinnen vanuit de keverbank het naastgelegen gewas in en vreten daar grote aantallen bladluizen, slakken en andere plagen.

Het beheer

- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90 % van de oppervlakte.
- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit ingezaaide kruiden en braak (spontane opkomst en inzaai).

Aanvullende voorwaarden

- Een keverbank wordt aangelegd midden in het perceel, minstens 6m vanaf de perceelsrand om geen predatoren te lokken. Zie voor werkwijze: Partridge project
- De vegetatie op het verhoogde deel is meerjarig.
- In het eerste jaar na het zaaien wordt de keverbank één of twee keer gemaaid (op 10 cm hoogte) en het maaisel wordt afgevoerd.
- De strook met groene braak parallel aan het opgehoogde deel wordt zoveel mogelijk kaal gehouden door deze strook in het groeiseizoen maximaal 2 keer te cultivateren/eggen.
- Mechanische bestrijding van plaagonkruiden is gedurende het gehele jaar pleksgewijs toegestaan.

Bijlage 1 – GVE tabel

Soort	Leeftijd/categorie	Coëfficiënt
Runderen	jonger dan zes maanden	0,4
	van zes maanden tot en met twee jaar	0,6
	ouder dan twee jaar	1,0
Paardachtigen	jonger dan zes maanden	0,4
	ouder dan zes maanden	1,0
Schapen, geiten en alpaca's		0,15
Varkens	fokzeugen >50 kg	0,5
	andere varkens	0,3
Pluimvee	leghennen	0,014
	ander pluimvee	0,03

Bron: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2290&from=EN>

- In de Europese uitvoeringsverordening (dd. 21 december 2021) staat een tabel met GVE normen. Deze is hetzelfde als de GVE norm tabel uit 2016
- Eind 2019 is door provincies als aanvulling op de GVE tabel in de Europese uitvoeringsverordening de volgende normen zijn vastgesteld: Veulen: 0,4 GVE en Alpaca: 0,15 GVE
- In de uitvoeringsregeling GLB 2023 (dd. 10 november 2022, Nr 29696-n1 in de Staatscourant) wordt in artikel 30 naar GVE normen verwezen die betrekking hebben op regelingen voor zeldzame huisdierrassen, deze zijn níet van toepassing op het ANLb.